

EL CAS DELS BURGESOS HONRATS DE PER- PINYÀ DESPRÉS DE L'ANNEXIÓ A FRANÇA

Alicia Marcet Juncosa

El 23 de març del 1789, el Consell Sobirà de Rosselló enregistrava unes lletres del rei Lluís XVI portant que els “ciutadans nobles” de Perpinyà i tota la seva descendència, havien d’ésser mantinguts en llur noblesa transmissible i en tots els drets que en resultaven. El rei afegia que “... *s’il était possible que ces titres laissassent l’ombre d’un doute sur la noblesse desdits citoyens, Nous suppléons en tant que de besoin par la plénitude de Notre pouvoir à ce qui pourrait manquer à yeux...*”¹. Així mateix, amb ocasió de les eleccions dels diputats a l’assemblea dels *Etats Généraux*, una decisió reial, que sols els esdeveniments de la Revolució francesa faran definitiva, a favor dels ciutadans nobles, posava fi al llarguíssim plet que d’ençà del 1738 oposava els mateixos als cavallers de la província. El mariscal de Noailles, governador de la província de Rosselló, trobava que l’afer era molt senzill i que tan solament l’havien complicat els moltíssims escrits que s’havien publicat a favor d’un i altre partit. En realitat, la cosa no era tant simple com pretenia el mariscal.

Com sempre, de primer hom s’ha d’entendre sobre el sentit de les paraules. En el seus articles *Burgès* i *Ciudadà* de la *Gran Enciclopèdia*

1. “...si per cas, els títols (presentats pels ciutadans nobles) deixaven el més petit dubte sobre la noblesa de dits ciutadans, Nos suplim sempre que sigui necessari en virtut del Nostre total poder a tot allò que els hi podria manca...” Text citat per Miquel de RIU, “Cavallers et bourgeois de Perpignan en Franche-Comté” *Bulletin de la Société Agricole, Scientifique et littéraire des Pyrénées Orientales*, 35 (1894).

Catalana, Eulàlia Duran recorda que si, tradicionalment, s'ha de fer la diferència entre el ciutadà, l'home de la ciutat, i el burgès, l'home del burg o de la vila, no deixa que d'ençà de la Baixa Edat Mitjana, aquests noms serveixen per a designar els membres del patriciat urbà, que viuen de rendes i gaudeixen de privilegis molt semblants als de la noblesa. Al segle XIV, apareix l'apel·lació de burgès o de ciutadà honorat, i, al segle XVI i principis del segle XVII, els burgesos honorats de Barcelona i de Perpinyà són assimilats als cavallers. Malgrat l'annexió del 1659, aquest estatut havia d'existir al Rosselló fins a la Revolució francesa del 1789, tot i que, a Catalunya, el decret de Nova Planta del 1716 l'hagués suprimit. Al 1763, hi ha, a Perpinyà, una trentena de famílies de ciutadans o burgesos honorats.

El jurista perpinyanès, Andreu Bosch, escrivia, el 1628, que no hi ha cap diferència entre ciutadans i burgesos honorats, que uns i altres gaudeixen dels privilegis "militars" i viuen *more nobilium*. També precisa que si es troben junts, els ciutadans passen davant els burgesos, però que els burgesos de Perpinyà passen davant els ciutadans de les altres ciutats de Catalunya, excepte Barcelona².

Si la definició del burgès honorat és tan important, és que no només determina la seva posició en la jerarquia social, sinó que també li assegura la preeminència política en el sí de la ciutat.

A Perpinyà, d'ençà de la publicació dels privilegis reials de 1197, confirmats el 1344 i altra vegada el 1402³, i sobretot de l'ordenança de la reina Maria, lloctinent general del comte-rei Alfons IV, del 18 d'agost de 1449, els burgesos rendistes i els advocats, sols, constitueixen la mà major de la vila⁴. La "Nova forma de regiment" del 1449 defineix també les normes estrictes per accedir a la categoria dels burgesos honorats. Confirmades el 1599, són les que restarien vigents fins al 1789⁵. Per estar considerat com a burgès honorat, hom n'ha de venir de família o bé ha d'ésser nomenat pels cònsols, assessorats per un consell especial. Els avantatges que gaudeixen els burgesos honorats són enormes: dominen la ciutat, a les reu-

2. Andreu BOSCH, *Sumari, Index o Epitome dels Títols d'Honor de Catalunya, Rosselló i Cerdanya*, Perpinyà, 1628, llibre IV, cap. IX, p. 412.

3. Arxiu Departamental dels Pirineus Orientals (ADPO), Llibre Vert Menor, fol. 346.

4. Arxiu Departamental dels Pirineus Orientals (ADPO), Llibre Vert Menor, fol. 469.

5. VILLAREAL de ALAVA (Marquès de), *Contribución al estudio de los Burgueses y Ciudadanos Honorados de Cataluña*, p. 12.

nions de Corts, dominen el braç reial i es beneficien de totes les exempcions fiscals de la noblesa; compren les terres que la petita noblesa del Rosselló es veu obligada a vendre sense pagar els drets reials de feu franc; etc. El 13 de juliol de 1599, per tal de recompensar els burgesos de Perpinyà per la seva defensa de la vila contra els Francesos, el 1597, Felip III estén a favor seu la mesura presa per Ferran II a favor dels ciutadans honrats de Barcelona, el 31 d'agost de 1510. Aquesta mesura concedia als ciutadans honrats tots els privilegis de la noblesa, excepte el de formar part del braç militar⁶. Els sobirans també podien, per mitjà de rescriptes o lletres reials, atorgar aquesta qualitat, però els cònsols no ho veien massa bé, fins i tot intenten obtenir que els burgesos honrats, fets d'aquesta manera pel rei, no poguessin accedir al consolat. No ho assoleixen, i els reis segueixen fent burgesos honrats, inclús els reis de França, després del 1659. A Perpinyà, en diverses ocasions, els burgesos honrats havien demanat poder pertànyer a la confraria noble de Sant Jordi, mentre els cavallers havien expressat el desig d'exercir els càrrecs municipals. El 1601, es va establir un compromís: els burgesos honrats podrien integrar la confraria de Sant Jordi i els cavallers de la vila serien matriculats dintre de la mà major. Així, doncs, podrien accedir al consolat: el cònsol en cap i el cònsol segon serien alternativament, l'un, burgès honrat, l'altre, gentilhome⁷.

Aquesta categoria social no existeix a França, i els Francesos se n'estranyen molt. En el seu *Dictionnaire géographique, historique et politique des Gaules et de la France*, l'abat d'Expilly escriu a l'article "Perpinyà": "*Parmi les privilèges dont jouissent les consuls de Perpignan, il en est un bien singulier. Ils peuvent créer, tous les ans, des bourgeois nobles (sic), et ont pour cela un jour fixe qui est le 16 du mois de juin, sans pouvoir en prendre un autre. Les consuls en année s'assemblent en conséquence avec ceux des bourgeois nobles qui ont été premiers ou seconds consuls, et doivent être au moins quatorze. Là ils ont le pouvoir de choisir, à la pluralité des suffrages, deux ou trois personnes qui aient les qualités requises, et de les immatriculer dans la liste des bourgeois*

6. Arxiu de la Corona d'Aragó (ACA) Diversorum de Felip III Registro n° 4879, fol. 97-101.

7. Jean Bertrand de BALANDA, "Nobles et bourgeois nobles du Roussillon", *Revue historique et archéologique du Roussillon*, 1901. Jean de GAZANYOLA, *Histoire du Roussillon*, Perpinyà, 1857, p. 420-422. Abbé d'EXPILLY, *Dictionnaire géographique, historique et politique des Gaules et de la France*, Amsterdam, 1768, t. V, p. 638.

nobles. Ces bourgeois nobles et leurs descendants à perpétuité jouissent, sans avoir besoin de lettres du prince, de toutes les libertés, franchises, immunités, faveurs et prérogatives des nobles, comme s'ils avaient été armés chevaliers par le roi lui-même, ainsi qu'il est exprimé dans l'acte de leur privilège"⁸.

És evident que, arran de l'annexió, es plantejarien molts problemes. Per exemple, els burgesos honrats es deien nobles, però pertanyien al braç reial i els oficials reials no tenien per costum donar molta importància als afers de la "vila. *"Depuis que le Roussillon est réuni à la France, un étranger à qui les usages de cette province étaient totalement inconnuz, est le premier qui ait formé des doutes sur la noblesse des citoyens immatriculez de Perpignan. Estienne Chappelet, fermier du droit des francs-fiefs en 1702, trompé sans dout par l'équivoque du mot burgès, qu'on rendoit communément, en ce tems là, par celui de bourgeois, les prit pour des roturiers*"⁹. Aquest senyor volgué fer pagar per un cert nombre d'entre ells dit dret de feu franc pels béns senyorials que posseïen. Naturalment s'hi van negar per raó de llur noblesa. El 13 de setembre 1702, un arrest del consell reial es pronuncia contra les pretensions de l'arrendador i reconeix la qualitat nobiliària dels burgesos honrats. Reprenent les disposicions de Ferran II i de Felip III, el mateix Lluís XIV les havia confirmat a Montpeller el 1660: *"...nous avons par ces présentes signées de nostre main...maintenu et confirmé, maintenons et confirmons les honorables Citoyens et Bourgeois Immatriculez de la ditte ville de Perpignan dans leurs privilèges; et en conséquence nous avons déclaré et déclarons que comme Nobles et*

8. Abbé d'EXPILLY, *Dictionnaire...*, t. V, p. 638-39: "Entre els privilegis dels quals gaudeixen els còsols de Perpinyà, n'hi ha un de prou estrany. Tenen la possibilitat de nomenar, cada any, burgesos nobles, i per això tenen un dia precis que és el 16 del mes de juny, sense poderne escollir un altre. Els còsols de l'any se reuneixen per tal ff amb els burgesos nobles que han sigut còsol en cap o segon, i han d'ésser al menys quatorze. Aleshores tenen el poder d'escollir, a la majoria dels vots, dues o tres persones que tinguin les qualitats necessaries, i matricularles al llistat dels burgesos nobles. Aquests burgesos nobles i els seus descendents a perpetuitat gaudeixen, sense tenir menester de lletres del príncep, de totes les llibertats, franqueses, immunitats, favors i prerogatives dels nobles, com si el rei mateix els hagués armat cavallers, tal com esta dit en l'acta del seu privilegi".

9. ADPO, *Mémoire des citoyens nobles de al ville de Perpignan contenant les preuves de leur noblesse (1742)* 3 J 287 (Fons d' Oms), p. 173; "D'ençà que el Rosselló esta unit a França, un foraster, que desconeixia del tot els usatges d'aquesta província, fou el primer que va emetre certs dubtes sobre la noblesa dels cuitadans matricularats de Peprinyà. Esteve Chappelet, arrendador del dret de feu franc el 1702, enganyat probablement per l'ambigüitat del mot *burgès* que hom traduia en aquell temps correntment pel de *bourgeois*, els va prendre per plebeus".

Gentilz Hommes ilz doibvent joiür de tous les Honneurs, Droicts et Privileges attribuez à la Noblesse...Versailles, 1er décembre 1702"¹⁰.

Les pretensions de l'arrendador eren més com més sorprenents que un arrest del Consell d'Estat del 22 de novembre de 1671 havia reglamentat l'accés a les funcions consulars, descartant els Espanyols de la insaculació, i, al revés, admetent-hi els Francesos, al mateix temps que limitava a dos per any els nomenaments de burgesos honrats, - obligat cadascun d'ells a disposar al menys de cent pistoles de renda per poder mantenir la qualitat nobiliària¹¹. En diferents ocasions hi hagué confirmació d'aquesta qualitat durant el regnat de Lluís XIV i el mateix va fer uns quants burgesos de rescripte per mitjà de lletres reials. No deixa que la major part de la noblesa francesa no comprenia que els burgesos honrats poguessin pretendre ésser els seus iguals.

Cal afegir que a Perpinyà, i la cosa serà de primera importància, els doctors en dret i en medicina pertanyen de dret a la mà major, tal com els burgesos honrats¹².

És per això que al 1738, els burgesos honrats demanen que, en el sí de l'organització social de la província, se'ls separi dels advocats i metges, i se'ls posi juntament amb els nobles. Això volia dir, que en aquell moment, els advocats i metges es veien descartats de les dues primeres funcions consulars. Immediatament hi ha un veritable rebombori tant de la banda dels advocats com de la dels cavallers. S'envien cartes de protesta al cardenal de Fleury, primer ministre, al mariscal de Noailles, governador de la província, al secretari d'Estat Dangervilliers, etc. Els nobles s'insurgeixen contra les pretensions dels burgesos, considerant que el fet de donar-los satisfacció aniria en contra dels interessos –del rei, perquè ell sol pot ennobrir per serveis senyalats;– de l'Estat, car un nombre massa elevat de

10. ADPO, *Mémoire des citoyens nobles de al ville de Perpignan contenant les preuves de leur noblesse (1742)* 3 J 287 (Fons d' Oms), p. 174-175; "...per les presents, signades de mà nostra...hem mantingut i confirmat, mantenim i confirmem els honorables Ciutadans i Burgesos Honrats i Matriculats de la dita vila de Peprinyà en els seus privilegis ; i per consegüent hem declarat i declararem que com a Nobles i Gentils Homes han de gaudir de tots els Honors, Drets i Privilegis atribuïts a la Noblesa... Versailles 1er de desembre de 1702".

11. ADPO, *Mémoire des citoyens nobles de la ville de Perpignan contenant les preuves de leur noblesse (1742)* 3 J 287 (Fons d' Oms), p. 178 i Llibre Vert Major ff° 386-387.

12. Andreu BOSCH, *Sumari, Index o Epitome dels Títols d'Honor de Catalunya, Rosselló i Cerdanya*, Perpinyà, 1628, llibre III, cap. XII, p. 363 i Llibre IV, cap., p. 418. Llibre Vert Menor, f° 346, f° 469, f° 616 i Llibre Vert Major, f° 299

nobles representa una sobrecàrrega fiscal pels plebeus; - de la província, perquè tots els habitants benestants voldran esdevenir nobles i “...la province en sera bientôt inondée et la cessation du peu de commerce qu'on y fait encore la ruinera totalement”; - finalment de la vila, perquè hi haurà massa canvis en el seu sistema administratiu ¹³. El 12 de setembre de 1738, es reuneix una assemblea de la noblesa de la província de Rosselló per tal de nomenar uns representants, comissaris, síndics, etc. encarregats de respondre als burgesos honrats i oposar-se a la seva demanda d'ésser inscrits “...dans le corps des Gentilshommes de cette province sans aucune exception ni différence”¹⁴.

“L'Afer”començava.

La reacció dels burgesos honrats és immediata: “*Lorsque les Citoyens nobles de Perpignan ont demandé un nouvel arrangement dans les places de la Maison de Ville, ils ne s'attendaient pas qu'on contesterait leur qualité de Nobles. Pouvoient-ils se figurer, en effet, qu'on formeroit des doutes sur la réalié d'une Noblesse qui est sortie, aussi bien que la féodale, de la constitution de l'ancien Gouvernement de la Catalogne ; qui se trouve établie dans le droit municipal de la Principauté ; [...] que l'Ordre de Malthe et les autres sollèges Nobles ont toujours admise avec honneur ; [...] que nos Roys ont confirmée diverses fois, depuis que le Roussillon a été réuni à la France...Il n'était pas possible de méconnoître totalement une Noblesse aussi bien constatée. Les cavaillers n'ont peu disconvenir que les Citoyens honorés n'eussent effectivement les prérogatives de la Noblesse ; mais ils ont imaginé que ces prérogatives ne consistaient que dans une pure jouissance détachée de la propriété ; et bien que les Exposants transmettent la noblesse à leurs descendants, par la génération, à perpétuité, on a cependant osé prétendre qu'ils n'en estoient que les simples usufruitiers*”¹⁵.

13. ADPO 3 J 287 (Fons d'Oms), peça “...aviat la província n'estarà inundada i la cessació del migrat comerç que encara s'hi fa l'arruinarà del tot”.

14. ADPO, 3 J 287 (Fons d'Oms), peça “...en el cos dels gentilshomes d'aquesta província sense cap excepció ni diferència”.

15. ADPO, 3 J 287 (Fons d'Oms), *Requête au Roy et mémoire des Citoyens Nobles de la Très Fidele Ville de Perpignan pour prouver qu'ils sont et qu'ils ont toujours été membres du corps de la Noblesse 1742*. “Quan els Ciutadans nobles de Perpinyà van demanar un nou arranjament dels llocs de la Casa de la Vila, no pensaven que hom els hi discutiria la qualitat de Nobles. Es que podien figurar-se en efecte, que hom posaria en dubte la realitat d'una noblesa eixida, tal com la

De banda i banda es redacten nombroses memòries i es constitueixen nombrosos expedients. Els advocats fan causa comuna amb els cavallers contra els burgesos, i esdevenen els seus portantveus. Un dels més il·lustres és Francesc Fossà, advocat, professor de dret a la Universitat de Perpinyà. El més cèlebre defensor de la causa dels burgesos honrats és l'abat Xaupí, mentre que el seu germà, Francesc, és un dels seus síndics.

Seria molt avorrit analitzar tots els texts publicats entre el 1738 i el 1789 per saber si els burgesos honrats gaudeixen de la qualitat nobiliària o no. Els arguments presentats són sempre els mateixos, cadascú manté les seves posicions i les autoritats, Consell Sobirà i sobretot Consell d'Estat, demostren ésser incapaços de pronunciar-se.

Dos textos sobresurten: la *Requête au Roy et Mémoire des Citoyens Nobles de la Très Fidelle Ville de Perpignan pour prouver qu'ils sont et qu'ils ont toujours été membres du Corps de la Noblesse* i el *Mémoire des Citoyens Nobles de la Ville de Perpignan contenant les preuves de leur Noblesse*, l'un i l'altre publicats a Perpinyà el 1742. Els títols en són suficientment eloqüents per a informar sobre el contingut de les obres. A més de recordar un cert nombre de disposicions reials ja esmentades per altra banda, el segon conté unes quantes reflexions i comparacions interessants. Per exemple, al cinquè capítol, s'estudia la diferència entre els burgesos honrats de Perpinyà i els burgesos de les viles de França, particularment de Paris. A França, hi ha certes ciutats, on els càrrecs municipals poden ennoblir. Aquest és el cas de Paris, Poitiers, La Rochelle, Saint-Jean d'Angély, Angoulême, Saint-Maixent, Tours, Niort, Cognac, Toulouse, Bourges, Angers, Abbeville, Lyon, Péronne, Nantes. Però la major part d'aquestes viles perden aquest privilegi al 1667, i Paris al 1715. A partir d'aquell moment tan solament poden ennoblir els càrrecs de *capitoul* de Toulouse i de regidor de Lyon. A més a més llur noblesa resta vinculada

feudal, de la constitució de l'antic Governament de Catalunya ; que se troba establerta en el dret municipal del Principat ; [...] que l'Ordre de Malta i altres col·legis Nobles han admès sempre amb honor ; [...] que els nostres reis han confirmat diverses vegades, d'ençà que el Rosselló ha estat reunit a França...No era possible de desconèixer totalment una Noblesa tan ben constatada. Els cavallers no han pogut desconvenir que els Ciutadans honrats tinguessin efectivament les prerogatives de la Noblesa; però han imaginat que aquestes prerogatives consistien tant solament en una pura fruïció destacada de la propietat ; i tot i que els Exponents transmetin la noblesa a llurs descendents, per la generació, a perpetuïtat, hom ha gosat nogensmenys pretendre que només n'erem uns simples usufructuaris”.

a la funció. No gaudeixen del privilegi de feu franc (suprimit, per Paris, per arrest reial del 31 d'agost de 1694, confirmat el 18 d'octubre de 1712, el 1 de setembre i el 9 de desembre de 1729), i perden els altres privilegis i exempcions, si deixen de viure a la ciutat. Mentre que els burgesos honrats de Perpinyà conserven totes les prerrogatives sigui quin sigui el lloc de la seva residència¹⁶.

Per part seva, els advocats publiquen altres memòries per tal de justificar les seves pretensions a la noblesa¹⁷. Els burgesos honrats argumenten que si el fet d'ésser advocat dona privilegis de noblesa a aquell qui exerceix efectivament la professió, aquesta noblesa no és transmissible, doncs la professió no és realment ennoblidora. I recorden que, a Catalunya, ni ells ni els metges no han figurat mai ni en els llibres de matrícula dels burgesos honrats ni a les assemblees de la noblesa. No apareixien en el privilegi de 1599 i mentre que, fins al 1601, la noblesa es veia descartada de les funcions municipals, els advocats les exercien i, fins i tot, intentaven descartar-ne els burgesos honrats amb el pretext, precisament, que aquests eren nobles.¹⁸

Un dels arguments dels advocats era que a les Corts, els burgesos honrats formaven part del braç reial i no pas del braç militar. La resposta dels burgesos és que això corresponia a la simple equitat. Si figuressin en el braç militar, es veurien doblement representats, com a nobles, pels diputats de la noblesa i com a burgesos, pels diputats de les viles. A més a més, d'ençà que els Comtats han estat reunits al reialme de França, no hi ha més reunió de Corts, de la mateixa manera que d'ençà del 1716 i el decret de Nova Planta, les diferències entre cavallers i burgesos honrats només poden ésser de nom, de manera d'adquirir la noblesa, no de la qualitat nobiliària mateixa.

Entre les proves avançades pels advocats i els cavallers en contra de la noblesa dels burgesos honrats es troben els atestats fornits pels priors i secretaris de certes cases conventuals que es neguen a rebre els fills dels burgesos honrats considerats com a plebeu. Aquest és el cas del capítol de

16. ADPO, *Mémoire des citoyens nobles*, 3 J 287, (Fons d'Oms), p. 72-74.

17. ADPO, *Mémoire sur l'état et la dignité des avocats ou docteurs et licenciés en droit, pour établir que ceux qui en sont décorés, leurs veuves et enfants jouissent de tous les honneurs, prérogatives et exemptions accordées à la noblesse*, C 1548.

18. ADPO, *Mémoire des citoyens nobles*, 3 J 287, (Fons d'Oms), p. 76-79.

Nostra Senyora de Ripoll (12 d'octubre de 1738), dels Benedictins de Sant Daniel de Girona (1er d'octubre de 1738), de les monges benedictines de Sant Pere de les Puelles (11 de desembre de 1738)¹⁹. Sobre el mateix tema, la qüestió de la rebuda dels burgesos honrats dintre de l'Orde de Malta és molt discutida, car si la priora del convent de les Monges Malteses de Barcelona afirma, el 19 de desembre de 1738, que no es poden rebre les filles de burgesos honrats en el seu convent "...segons els estatuts de l'Orde de Malta (stat.17, títol 2)..."²⁰, els burgesos honrats presenten una butlla del Gran Mestre de l'Orde del 14 de juny de 1631, estipulant que, sota la reserva que els burgesos donin prova de llur qualitat des de cent anys "...se haga la recepción ...como lo mandan los estatutos de nuestra sagrada religion...aserca de los quartos de ciudadanos y burgueses, tengan obligación de probar de cien años que lo son por las matriculas de las ciudades o villas"²¹. Els cavallers recusen aquesta prova, perquè en la traducció al francès es diu "...qu'ils soyent en obligation de prouver qu'ils sont citoyens nobles depuis cent ans..."²². Per a ells, hi ha traducció abusiva de "*ciudadanos y burgueses*" per "ciutadans nobles".

Els burgesos honrats fan esment de l'elevació a l'estatut de ciutadà noble de Perpinyà de Jacint Rigau (Hyacinthe Rigaud), professor a l'Acadèmia reial de pintura i pintor ordinari del rei per Lluís XIV, cosa que l'hi permeté d'ésser fet cavaller de l'orde de Saint-Michel, per lletres donades el 14 d'agost de 1727 i col·locacionades en el registre de l'Ajuntament de Perpinyà²³.

És en aquest context que s'ha de situar el conflicte entre l'abat de La Noue i el capítol de Saint-Claude. El 1894, el general Miquel de Riu va publicar una sèrie de cartes, figurant entre els papers de la seva família, adreçades, entre el 1786 i el 1789, per l'abat de La Noue al seu avantpassat, Miquel de Riu, capità artiller dels guardacostes d'Elna (1759-1792)²⁴. L'abat de La Noue, descendent del company de Henric IV, vicari general de Saint-Claude, havia de fer prova de 16 quaters de noblesa (8 paternals

19. ADPO, 3 J 317, (Fons d'Oms), peces LL, NN i OO.

20. ADPO, 3 J 317, (Fons d'Oms), peça MM.

21. ADPO, 3 J 317, (Fons d'Oms), peça K.

22. "...que tinguin obligació de provar que són ciutadans nobles des de cent anys..."

23. ADPO, 3 J 317, (Fons d'Oms), peça N.

24. Miquel de RIU, "Cavallers et bourgeois de Perpignan..." *Bulletin de la Société Agricole, Scientifique et littéraire des Pyrénées Orientales*, 35 (1894).

i 8 maternals) per tal d'esdevenir canonge del dit lloc. Ara bé, la seva rebesàvia maternal, Teresa Miquel, era filla de burgès honorat de Perpinyà. Lògicament això no hauria hagut de plantejar cap problema, atès que normalment els burgesos honorats de Perpinyà es veuen admesos en tots els llocs, on la qualitat nobiliària és exigida, com són l'administració superior, la magistratura o l'exèrcit. Però entre els canonges hi ha l'abat de Ros que pertany a una de les famílies perpinyaneses més acarnissades contra la qualitat nobiliària dels burgesos honorats. Amb el pretext de defensar els interessos del capítol, fa campanya contra l'abat de La Noue. En una primera carta del 29 d'abril de 1786, l'abat de La Noue presenta el cas a Miquel de Riu i li demana informació sobre la seva família. Li diu que ha pres contacte amb el comte de Mailly, lloctinent general de la província de Rosselló. El 23 d'abril de 1787, una segona carta, probablement de resposta a Miquel de Riu, li demana reunir totes les peces que puguin provar la noblesa dels burgesos honorats de Perpinyà i de confiar-les hi. El 20 d'abril de 1788, una tercera carta fa esment de noves intrigues de l'abat de Ros, que ha demanat el suport dels cavallers de Perpinyà que veuen amb aquest afer una ocasió de fer un exemple. Entre ells hi ha els Oms, els Aguilar, els Ca Garriga (afrancesat en La Garriga), etc. Fins i tot han fornit un certificat on declaren “...*que les immatriculés n'ont jamais acquis le moindre caractère de noblesse...que la vraie noblesse de la province n'a jamais reconnu celle-là. Enfin que les bourgeois honorés ne sont que d'honnêtes bourgeois. M. l'abbé de Ros, en outre, a produit au chapitre des Mémoires, des lettres de son père qui sont on ne peut plus convaincantes*”²⁵. Però La Noue no renuncia. Al capítol de l'arrest del consell reial de 1785, fa memòria dels certificats dels genealogistes del rei i jutges d'armes de la noblesa Clerambault i d'Hozier, tots a favor de la noblesa dels burgesos honorats. Fins i tot obté el suport del ministre Loménie de Brienne, que coneix de molts anys. El ministre escriu al capítol per tal de recordar que la noblesa dels burgesos honorats és real i afegeix que si el capítol

25. Miquel de RIU, “Cavallers et bourgeois de Perpignan...” *Bulletin de la Société Agricole, Scientifique et littéraire des Pyrénées Orientales*, 35 (1894); p. 178, “...que els matriculats no han adquirit mai el més mínim caracter de noblesa...que la veritable noblesa de la província no havia mai reconegut aquella. Per fi, que els burgesos honorats no són res més que uns bons burgesos. El Sr. abat de Ros, a més, ha presentat al capítol unes Memòries, una cartes del seu pare hom no pot més convincents”.

manté la seva oposició es podrà obtenir amb facilitat una ordre del rei. D'aquell moment, el capítol no posa més en discussió la qualitat nobiliària dels burgesos honrats en general, però sí el títol presentat per Miquel de Riu que no seria, segons ell, una lletra de matriculació. La Noue suggereix, doncs, al seu corresponsal d'obtenir una atestació del consell de la vila per provar que la matriculació de la seva família existeix efectivament en els arxius, segons les disposicions de 1599, confirmades pel jurament del mariscal de Brézé del 23 de febrer de 1642, en nom de Lluís XIII, per Lluís XIV, el 6 de gener de 1660, el 22 de novembre de 1671, el 13 de setembre de 1702, i el 26 de maig de 1714, com per Lluís XV, el 30 de maig de 1733, i, finalment, per Lluís XVI, el 22 de desembre de 1785. Cada vegada hi ha hagut confirmació dels privilegis de noblesa dels burgesos honrats²⁶. El 12 de febrer de 1789, l'abat de La Noue escriu triomfalment al seu corresponsal rossellonès per anunciar-li que el 26 de gener, el Consell d'Estat ha emès una sentència a favor dels burgesos honrats. El capítol de Saint-Claude ha declarat tenir intenció de fer-hi oposició, amb el suport dels cavallers, però encara no ho ha fet ; l'abat considera que si ho intenten, els canonges se'n penediran.

L'arrest del mes de gener havia estat precedit, el 25 d'octubre de 1788, per un altre que concernia personalment l'abat de La Noue, amb ordre al capítol de Saint-Claude d'integrar-lo, perquè no podia negar-se a admetre les lletres dels burgesos de Perpinyà²⁷.

Al mateix moment, a Perpinyà, la situació evoluciona a favor dels burgesos honrats. Un arrest del Consell d'Estat del 6 d'octubre de 1788 admet que els ciutadans nobles de Perpinyà prenguin lloc com a nobles entre la noblesa en el sí de l'Assemblea Provincial, les assemblees de districte i les assemblees municipals, al menys de manera provisional, ja que el procés no està acabat. A més a més, el rei prohibia a qualsevol persona o entitat d'emetre cap protesta sobre un afer del qual tan solament ell i el consell reial podien tenir coneixement²⁸. Això explica la publicació per Lluís XVI de les lletres patents de febrer 1789, enregistrades pel Consell Sobirà el 23

26. Miquel de RIU, "Cavallers et bourgeois de Perpignan..." *Bulletin de la Société Agricole, Scientifique et littéraire des Pyrénées Orientales*, 35 (1894), p. 180.

27. Miquel de RIU, "Cavallers et bourgeois de Perpignan..." *Bulletin de la Société Agricole, Scientifique et littéraire des Pyrénées Orientales*, 35 (1894), p. 183-184.

28. ADPO, C 2103.

de mars, on recorda que la noblesa de la província de Rosselló i els burgesos honrats de Perpinyà junt amb els descendents dels ciutadans honrats de Barcelona tenen un plet pendent d'ençà del 1739 davant del Consell reial i encara no està acabat. Però davant la urgència de les eleccions dels diputats als Estats generals, ambdós partits han acceptat que el rei posi fi per via administrativa a llur llarga oposició²⁹. Així, doncs, els dos diputats de la noblesa de la província a l'Assemblea de Versalles seran un cavaller i un burgès honrat.

Tanmateix, aquesta fi només era provisional als ulls dels més irreductibles entre els cavallers i advocats. Hom pot jutjar-ne per les cartes que Domènec d'Oms envia des de Paris al seu pare, el marquès Josep d'Oms i de Tord, on considera que el rei ha mostrat molta parcialitat a favor dels burgesos honrats i afegeix que les pretensions d'aquests fan riure, que serà fàcil de ridiculitzar-los i fins i tot potser serà possible de mobilitzar la noblesa del reialme, quan n'estarà assabentada³⁰. Més endavant escriu que està convençut que els diputats de la noblesa als Estats Generals s'haurien pronunciat en contra dels burgesos : *“Il y en a qui n'attendaient qu'un mot de notre part pour exclure M. Coma (representant dels burgesos honrats)”*³¹. Però el temps ha passat, i d'ara endavant, ja que els cavallers no han protestat, els burgesos honrats es veuen reconeguts per l'assemblea com a nobles. *“La noblesse s'est fait tort, nous ne devons pas nous le reprocher”*³².

Llarg debat, i complex.

Entre els diversos aspectes de l'afer, n'hi ha un de prou interessant, és el dels problemes lingüístics que planteja. La paraula catalana “burgès” no és realment traduïble en francès per “bourgeois”. D'altra banda, l'adjectiu “honrat” té una doble accepció semàntica: honorat-honrat i honorable, honorat, perquè honorable, perquè mereix les dignitats supremes. Després del 1659, quan hom va intentar traduir l'apel·lació, es va proposar *bourgeois honoré*, que sona força malament en francès, *bourgeois honoraire*, que implica un greu contrasentit, sense parlar de l'expressió *bourgeois*

29. Pierre VIDAL, *Histoire de la Révolution française dans les Pyrénées Orientales*, Perpinyà, 1889, t. 1, p. 2-3.

30. ADPO, C 2116, Carta del 1er d'abril de 1789.

31. ADPO, C 2116, Carta del 1er de juny de 1789 “N'hi havien que només esperaven una paraula de part nostra per excloure el senyor Coma”

32. ADPO, C 2116, Carta del 1er de juny de 1789 “La noblesa ha errat, no ens ho hem de retreure”

noble, totalment absurda. Al revés del català, el mot francès *bourgeois* designa únicament l'estat social de plebeu, i és el sentit que li donen els cavallers: per això, els interessats no ho poden acceptar. Per tant, desitgen que se'ls hi doni el nom de *citoyens nobles*, tal com ho fa Lluís XIV en l'arrest del 13 de setembre de 1702. També hi ha discussions arran de la traducció de "cavaller" per *gentilhomme*. De totes formes, cadascun dels dos partits titlla l'altre de mala fe, perquè diuen els nobles i advocats "...ces traductions sont fausses, étant faites par des notaires catalans, peu versés dans la langue françoise et nullement instruits dans la matière en question..."³³. Tanmateix, retorquen els burgesos honrats, "...pour juger seinement de telles traductions il ne suffit pas de connoitre les deux langues, il faut encore avoir une parfaite connoissance des anciens usages de france et de catalogne et être versé dans les matières nobiliaires de l'une et l'autre domination..."³⁴. La solució, potser l'havia trobada aquell síndic dels burgesos honrats que afirmava al subdelegat de l'intendent que "...ils reconnoissent et déclèrent que ces sortes de traductions sont inusitées et qu'il n'en a jamais été joint aux actes catalans qui ont été produits jusques à présent aux Conseils du Roy et à l'Intendance, qu'elles sont inutiles même injurieuses à Sa Majesté qui connoît toutes les langues qui se parlent dans ses Etats telle qu'est la catalane et qui n'a pas besoin que ses sujets Luy en fassent l'explication"³⁵.

Amb tot, aquest afer permet il·lustrar l'enfrontament de dos sistemes socio-polítics irreductibles l'un a l'altre.

33. ADPO, 3 J 287 (Fons d'Oms), *Mémoire pour la noblesse et les avocats*, p. 43; "...aquestes traduccions són erroneies, per ésser fetes per notaris catalans poc aciençats en la llengua francesa i gens coneixedors de la matèria tractada..."

34. ADPO, 3 J 287 (Fons d'Oms). Carta a l'intendent Jallais del 31 d'agost de 1739; "...per jutjar sanament de tals traduccions no n'hi ha prou amb conèixer les dues llengües, a més a més s'ha de tenir un coneixement perfecte dels antics usatges de França i de Catalunya i ésser aciençat en les matèries nobiliàries de una i altra dominació".

35. ADPO, 3 J 287 (Fons d'Oms). Ressenya de la reunió dels síndics de les diferents parts a la Casa de la Intendència, el 9 de novembre de 1739; "...reconeixen i declaren que aquestes menes de traduccions són inusitades i que no se n'han ajuntat mai a les actes catalanes que s'han presentat als Consells del Rei i a la Intendència, que són inútils fins i tot injurioses per Sa Majestat que coneix totes les llengües parlades en els seus Estats com és la catalana i que no té menester que els seus súbdits Li en forneixin l'explicació".